

МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ОБОРОНИ УКРАЇНИ
НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ СЕМІНАР

**“РЕТРОСПЕКТИВА ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ
СТРАТЕГІЧНОГО, ОПЕРАТИВНОГО ТА ТАКТИЧНОГО РІВНІВ В
УКРАЇНІ (1991 – 2025 РР.)”**

Матеріали науково-практичного семінару

25 листопада 2025 року

Київ – 2025

Ретроспектива підготовки військових фахівців стратегічного, оперативного та тактичного рівнів в Україні (1991 – 2025 рр.): Матеріали науково-практичного семінару 25 листопада 2025 року / колектив авторів – К.: НУОУ, 2025. – 138 с.

Збірник матеріалів науково-практичного семінару присвячений для розроблення рекомендацій щодо визначення ретроспективи підготовки військових фахівців стратегічного, оперативного та тактичного рівнів в Україні (1991 – 2025 рр.) та обґрунтування перспективної структурно-функціональної моделі підготовки військових фахівців у секторі безпеки та оборони Держави.

Редакційна колегія:

Олійник Леонід Віталійович

начальник науково-методичного відділу аналізу та прогнозу освітньої діяльності науково-методичного центру організації освітньої діяльності, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, полковник.

Аксанов Тімур Шамільович

старший науковий співробітник науково-методичного відділу аналізу та прогнозу освітньої діяльності науково-методичного центру організації освітньої діяльності, полковник.

Гнесь Богдан Миколайович

науковий співробітник науково-методичної лабораторії внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності науково-методичного відділу аналізу та прогнозу освітньої діяльності науково-методичного центру організації освітньої діяльності, майор.

Науково-методичний центр організації та провадження освітньої діяльності, 2025
Електронне видання Національного університету оборони України, 2025

РЕТРОСПЕКТИВА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ ДЛЯ ОПЕРАТИВНОГО РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ

Судніцин Ю.Т.

ORCID 0009-0002-4218-8446

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Постановка проблеми. Історія пожежництва на теренах України розпочинає свою історію задовго до часів Незалежної України. Вона пережила I Світову війну, II Світову війну, СРСР, Covid-19, а в теперішній час переживає російсько-українську війну. Впродовж усього цього часу, відбувався постійний розвиток, удосконалення, реформування пожежної охорони та безпеки людини в Україні. На даний час пожежна охорона змінила назву, а з нею і свої можливості, ставши Державною службою України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС України), яка об'єднала в собі не одну важливу функцію у формуванні безпеки суспільства України.

В теперішній час створено нову модель забезпечення безпеки українців від надзвичайних ситуацій різного характеру. Однак важливим аспектом у формуванні фахівців з пожежної безпеки залишається розвиток та впровадження новітніх технологій у процес підготовки, але необхідно проводити регулярний аналіз щодо підготовки здобувачів освіти Закладів вищої освіти (далі – ЗВО) ДСНС України.

Аналіз останніх досліджень. Проблема підготовки фахівців у галузі пожежної безпеки знаходять відображення в численних наукових дослідженнях як українських учених, так і закордонних авторів. Вивчаючи дослідження М. Дмитренка, Л. Головача, А. Гейдарі, Т. Сміта, М. дос Сантоса та інших, впливає що більшість з них досліджують теперішні процеси навчальної підготовки, або складають статистичні дані з поясненнями, вивчають психологічну складову підготовки [1; 2; 3, 4; 5]. Однак, дуже мізерна кількість науковців звертаю увагу та порівнює різницю в навчальних процесах, навіть за короткий проміжок часу. Більше того, необхідно також порівнювати підходи різних країн до навчального процесу, і виокремлювати або поєднувати їх для створення більш якісної моделі навчання.

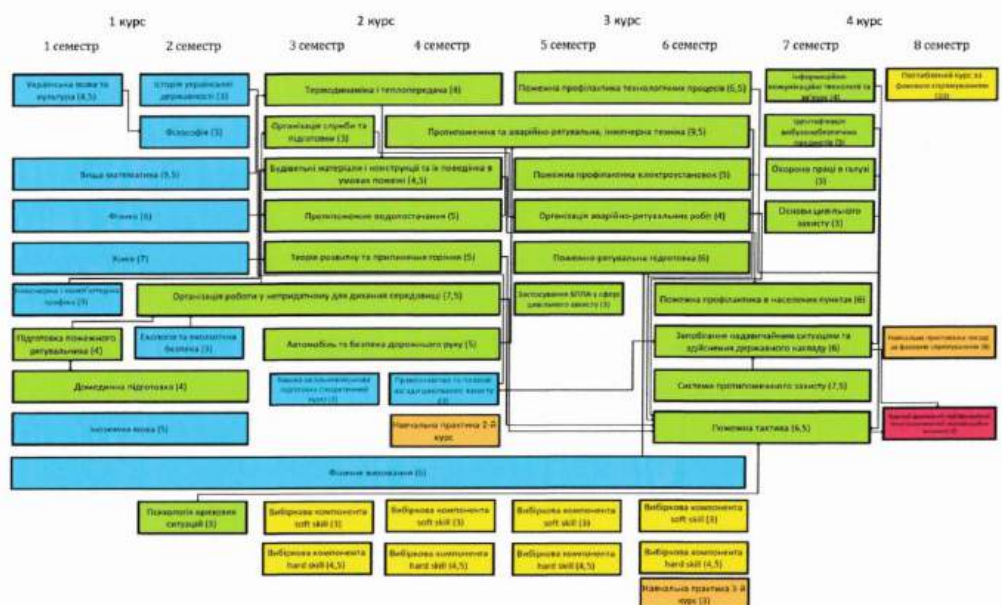
Виклад основного матеріалу. Вивчаючи освітній процес ЗВО ДСНС України стає зрозумілим, що освітньо-професійні програми у процесі підготовки (в загальному плані) залишаються незмінними протягом багатьох років. Звичайно що вони, отримали деякі модифікації, однак вони повинні реформуватися починаючи з початку навчального процесу.

Вивчаючи освітньо-професійну програму К8 «Пожежна безпека» 2025 року та 261 «Пожежна безпека» 2022 року, можна побачити що програма зазнала не надто великих змін (Рис.1.; Рис.2.) [6; 7].

The diagram illustrates the structure of the educational program for the specialty 'Mechanical Engineering' (Mechanical Engineering) across 8 semesters. The subjects are organized as follows:

- 1 semester:**
 - Історія української державності
 - Українська мова та культура
 - Іноземна мова
 - Вина математика
 - Фізика
 - Хімія
 - Інженерна та конструкторська графіка
 - Інженерна та економічна безпека
 - Підготовка комплексного рішення
- 2 semester:**
 - Прогнозування та планування розвитку економічного потенціалу
 - Інформаційно-комунікаційні технології та безпека
 - Організація роботи в ЗНЗД
 - Економіка та економічна безпека
 - Поведінково-регуляторна підготовка
 - Дисципліна підготовки
- 3 semester:**
 - Теорія розвитку та протипожежна безпека
 - Гідравліка та протипожежна відповідальність
 - Інженерні матеріали і конструкції та їх застосування в умовах пожежі
 - Термодинаміка та теплоперенос
 - Організація роботи в ЗНЗД
 - Протипожежна безпека та обладнання
 - Організація служби та професійної підготовки
 - Початкова практика 2 курсу (комплексно-регуляторна)
- 4 semester:**
 - Протипожежна безпека та обладнання
 - Організація служби та професійної підготовки
 - Початкова практика 2 курсу (комплексно-регуляторна)
- 5 semester:**
 - Протипожежна безпека та обладнання
 - Поведінка професійна технологічна практика
 - Електротехніка та безпека професійна в екстремальних умовах
 - Організація аварійно-регуляторної роботи
 - Початкова практика 3 курсу (комплексно-регуляторна)
- 6 semester:**
 - Поведінка професійна в екстремальних умовах
 - Поведінка професійна
 - Організація аварійно-регуляторної роботи
 - Початкова практика 3 курсу (комплексно-регуляторна)
 - Стандартна практика 3 курсу (комплексно-регуляторна)
- 7 semester:**
 - Поведінка професійна в екстремальних умовах
 - Поведінка професійна
 - Організація аварійно-регуляторної роботи
 - Стандартна практика 3 курсу (комплексно-регуляторна)
 - Стандартна практика 4 курсу
- 8 semester:**
 - Філософія
 - Поведінка професійна
 - Організація аварійно-регуляторної роботи
 - Стандартна практика 4 курсу
 - Стандартна практика 4 курсу

2.2. Структурно-логічна схема освітньої програми

88

Аналізуючи ці дві Структурно-логічних схеми видно, що додалися вибірккові дисципліни. Однак загальний зміст підготовки залишився не змінним.

Провівши аналіз підготовки закордонних структур ми побачимо кардинально відмінний результат. Розглянемо підготовку професійних пожежників у Сполучених Штатах Америки.

Процес рекрутингу та підготовки пожежних-рятувальників здійснюється через офіційний урядовий сайт Федерального агентства з надзвичайних ситуацій – Federal Emergency Management Agency (FEMA). В склад FEMA входить National Fire Academy (NFA), яка є провідним постачальником послуг з підготовки та підвищення кваліфікації пожежних та аварійно-рятувальних формувань США [8].

Отже, для того щоб стати офіцером пожежної безпеки в США, не достатньо просто закінчити спеціалізований навчальний заклад. Для того щоб стати офіцером необхідно спочатку стати пожежним, пропрацювати певний період часу щоб набути досвіду, потім скласти спеціальний іспит для проходження конкурсу на навчання [11].

Для навчання на пожежного необхідно виконати певні умови, а саме:

- вік не менше 18 років;
- мати атеста про повну загальну середню освіту;
- дійсне водійське посвідчення;
- мати легальне право працевлаштування
- додатково може вимагатися сертифікати парамедика (ЕМТ) – залежить від штату [9].

Наступним етапом буде подати заявку на навчання в Пожежну академію. Де потрібно, написати «загальнонаціональний» екзамен, здати нормативи з фізичної підготовки, пройти перевірку психолога, перевірку біографічних даних та медичних даних [10].

Після успішно проходження, Вас зараховують до Пожежної академії, де здобувач навчається в середньому від 4 до 8 тижнів. Однак навчальний процес для повної сертифікації може зайняти до 3 років, в залежності чи потрібні сертифікати парамедика, від вимог пожежних департаментів, тощо [11].

Наступним етапом до становлення офіцера, є робота пожежним, зазвичай мінімальний термін роботи 5 років, однак бувають випадки що і скорше направляють на навчання. Керівник підрозділу самостійно визначає, хто буде офіцером зважаючи на його лідерські якості, досвід роботи, професійні навички. Пожежний має здати екзамен на компетентність та пройти конкурсний відбір [11]. Зараховані на навчання проходять навчання які

відповідаю стандарту NFPA 1021 [12]. Після успішного завершення пожежний стає офіцером пожежної охорони.

Проаналізувавши навчальні процеси підготовки фахівців з пожежної безпеки України та США, можна побачити суттєві відмінності у підготовці.

Висновок. Для ефективнішої підготовки фахівців із пожежної безпеки до оперативного реагування на надзвичайні ситуації слід посилити акцент на практичному навчанні в межах профільних дисциплін. Важливо врахувати, що у США значну вагу має практичний досвід і професійні якості пожежного для подальшого просування по службі.

Оскільки освітні системи різних країн відрізняються на законодавчому рівні, виникає потреба розробити оновлену структурно-логічну схему освітньої програми, у якій частка теоретичних загальних дисциплін буде зменшена, а кількість практично орієнтованих профільних занять – збільшена. Важливо й те, щоб практичні заняття були спрямовані на формування лідерських якостей у здобувачів освіти. Також слід розширити можливості проходження стажувань у підрозділах ДСНС України з подальшою ґрунтовною перевіркою здобутих під час стажування знань і навичок.

Після впровадження таких змін рівень підготовленості фахівців із пожежної безпеки має зрости, проте важливо переглянути загальний підхід до навчання та здійснювати систематичний аналіз результатів підготовки.

Список використаних джерел:

1. Дмитренко М., Кришталь М, Головченко С. Forming fire-fighters' professional psychological readiness to deal with the consequences of emergency. Вісник Національного університету оборони України. 2020. Т. 54, № 1. С. 83–88. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2020-54-1-83-88>.
2. Головач Л. Застосування інноваційних технологій навчання при формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців пожежної безпеки і цивільного захисту. Витоки педагогічної майстерності. 2022. № 30. С. 68–79. DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2022.30.270649>
3. Heydari A., Ostadtaghizadeh A., Khorasani-Zavareh D., Ardalan A., Ebadi A., Mohammadfam I., Shafaei H. Building Resilience in Firefighters: A Systematic Review // *Iranian Journal of Public Health*. – 2022. – Vol. 51, No. 7. – P. 1546–1558. – DOI: 10.18502/ijph.v51i7.10088.
4. Smith T. D., Mondal K., Lemons K., Mullins-Jaime C., Dyal M. A., DeJoy D. M. Relationships between effective safety training, safety knowledge and personal protective equipment related behaviors among firefighters // *Journal of Safety Research*. – 2024. – Vol. 90. – P. 137–143. – DOI: 10.1016/j.jsr.2024.06.010.
5. dos Santos M. L., Lockie R. G., Orr R., Dinyer-McNeely T., Smith D., McDonald S., Dawes J. The Metabolic Demand of Firefighting: A Systematic Review // *Physiologia*. – 2025. – Vol. 5, No. 2. – Article 12. – DOI: 10.3390/physiologia5020012.

6. Освітньо-професійна програма «Пожежна безпека». – Львів, 2025. – URL: <https://drive.google.com/file/d/1-ME69DE1nyqSyotKEcbFfNva79YTdlaj/view>
7. Освітньо-професійна програма «Пожежна безпека». – Львів, 2022. – URL: https://ldubgd.edu.ua/sites/default/files/1_nmz/osvitni_programy/pb_bak.pdf
8. FEMA. Training and Education. – URL: <https://www.fema.gov/emergency-managers/national-preparedness/training>
9. International Association of Fire Fighters. How to become a firefighter: Step-by-step tips from IAFF members. – URL: <https://www.iaff.org/news/how-to-become-a-fire-fighter-step-by-step-tips-from-iaff-members>
10. Fire Department Ranks. Firefighter Training & Certification Guide. – URL: <https://firedepartmentranks.com/training>
11. International Association of Fire Chiefs. Fire Lieutenant Overview. – URL: <https://careers.iafc.org/career/fire-lieutenant>
12. Rohr D. L. Designing an officer development program for incumbent officers of the Fairfax County Fire and Rescue Department // *Executive Planning*. – 2002. – URL: <https://apps.usfa.fema.gov/pdf/efop/efo34954.pdf>

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Торчевський Р.В.

кандидат педагогічних наук

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0676-3634>

Колдов О.О.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2329-1563>

Григорчук С.В.

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-0272-4638>

Павлюк І.М.

Овдій І.В.

Національний університет оборони України

Одним із найважливіших елементів забезпечення національної безпеки України в сучасних умовах була освіта та підготовка особового складу сектору безпеки і оборони. Ці норми закладені на рівні Стратегії воєнної безпеки України [1], Стратегічного оборонного бюлетеню України [2], Візії Генерального штабу Збройних Сил України [3], інших законодавчих та нормативно-правових актів з питань національної безпеки і оборони.

Ключовим вектором розвитку системи військової освіти є інтеграція в європейський освітній та євроатлантичний безпековий простір, що засвідчувалось Стратегією розвитку вищої освіти до 2032 року [4]. Трансформація освіти у секторі безпеки та оборони відповідно до доктринальних підходів та принципів НАТО визначена одним із пріоритетних

З М І С Т

РЕТРОСПЕКТИВА ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ СТРАТЕГІЧНОГО, ОПЕРАТИВНОГО ТА ТАКТИЧНОГО РІВНІВ В УКРАЇНІ (1991 – 2025 РР)

Аксанов Т.Ш., Таргонський В.Ф., Гнесь Б.М. Історична ретроспектива організації бойової підготовки частин і підрозділів зенітних ракетних військ Повітряних сил Збройних Сил України.	4
Баранівський В.Ф. Актуальні проблеми підготовки кадрів для системи захисту збройних сил України від негативного інформаційно-психологічного впливу.	9
Барков Б.В. Трансформація підготовки офіцерів військово-морських сил України у контексті розвитку аналітичної компетентності (2014–2025 рр.).	14
Вдовіна О.О., Невальонний Є.О., Осауленко В.М., Шутов О.О., Баранецька М.А. Еволюція компетентнісного підходу у підготовці військових фахівців в Україні: від пострадянської моделі до стандартів НАТО.	20
Дробіна І.О. Генеза нормативно-правового регулювання військової освіти в Україні (1991–2025 років)	30
Дунець Л.М. Ретроспектива підготовки майбутніх психологів у вищому навчальному закладі в умовах сучасних викликів.	38
Зелений І.І., Зелена Ю.В. Тенденції поєднання формальної та неформальної освіти у процесі підготовки офіцерів тактичного рівня у вищих військових навчальних закладах.	42
Кириченко А.В., Кацмаза І.О. російсько-українська війна як каталізатор професійної еволюції: трансформація підготовки військових психологів у Збройних Силах України.	46
Магілін О.В. Передумови підготовки викладачів ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою до реалізації громадянсько-патріотичного виховання учнів (1991–2014 рр.).	50
Мірошніченко А.А. Історичні аспекти лідерства військових фахівців.	55
Морозов О.О. Стан військової освіти у Національній гвардії України.	58
Опенько П.В. Підготовка фахівців для зенітних ракетних військ у Харківському військовому університеті та у Харківському університеті повітряних сил.	68
Савіна І.О. Трансформація змісту патріотичного виховання у вищих військових навчальних закладах України: історичний аналіз (1991–2025 рр.).	75

Стретович В.М. Вища військова освіта як ресурс обороноздатності держави: досвід і перспективи інституту державного військового управління.	81
Судніцин Ю.Т. Ретроспектива підготовки фахівців з пожежної безпеки для оперативного реагування на надзвичайні ситуації.	87
Торчевський Р.В., Колдов О.О., Григорчук С.В., Павлюк І.М., Овдій І.В. Історичні аспекти розвитку професійної військової освіти у вищих військових навчальних закладах.	91
Фурман І.І., Сидоров С.В., Рєзнік В.І. Система вивчення та впровадження досвіду в Національному університеті оборони України.	94
Шемчук В.А. Історичні аспекти розвитку професійної військової освіти у вищих військових навчальних закладах.	99
Шинкарук О.М., Паламар М.І., Олійник Л.В., Остапенко В.С., Свідницький С.М. Історичний досвід підготовки офіцерських кадрів оперативно-тактичного та оперативно-стратегічних рівнів 1991-2005 роки	102
Шпортко В.О. Розвиток професійної культури військових лікарів тактичного рівня у системі військово-медичної освіти.	121
Ярмольчук М.О., Молчанов Д.Б. Ретроспективний погляд на трансформацію підготовки офіцерів тактичного рівня у Збройних Силах України (1991–2025 рр.).	131

**ЗАКЛАДИ, ПРЕДСТАВНИКИ ЯКИХ
ВЗЯЛИ УЧАСТЬ У НАУКОВО-ПРАКТИЧНОМУ СЕМІНАРІ
“РЕТРОСПЕКТИВА ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ
СТРАТЕГІЧНОГО, ОПЕРАТИВНОГО ТА ТАКТИЧНОГО РІВНІВ В
УКРАЇНІ (1991 – 2025 РР)”**

1. Національний університет оборони України.
2. Національна академія наук вищої освіти України.
3. Національний університет “Одеська морська академія”.
4. Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія.
5. Військова академія (м. Одеса).
6. Державний ліцей з посиленою військово-фізичною підготовкою “Слобожанський”.
7. Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького.
8. Львівський державний університет безпеки життєдіяльності.
9. Українська військово-медична академія.
10. Кафедра військової підготовки ДУ “Київський авіаційний інститут”.

НАУКОВЕ ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ

**РЕТРОСПЕКТИВА ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ
СТРАТЕГІЧНОГО, ОПЕРАТИВНОГО ТА ТАКТИЧНОГО РІВНІВ В
УКРАЇНІ (1991 – 2025 РР.)**

Матеріали науково-практичного семінару
25 листопада 2025 року

Матеріали подано в авторській редакції. Автори статей відповідають за достовірність і вірогідність викладеного матеріалу, за належність даного матеріалу йому особисто, за правильне цитування джерел та посилання на них. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редакторів.

Редактори-упорядники: *Олійник Леонід Віталійович,*
Гнесь Богдан Миколайович

МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Національний університет оборони України

Науково-методичний центр організації та провадження
освітньої діяльності

СЕРТИФІКАТ

Юрій Судніцин

*учасника науково-практичного семінару
“Ретроспектива підготовки військових фахівців стратегічного, оперативного
та тактичного рівнів в Україні (1991 – 2025 рр.)” м. Київ, 25 листопада
2025 року*

Обсяг – 0,2 кредиту ЕКПІС

*Начальник Національного університету оборони України
генерал-полковник*

Михайло КОВАЛЬ

м. Київ